

Turun kaupunginkirjaston mediakasvatussuunnitelma

17.7.2015

Tämä teos, jonka tekijä on Turun kaupunginkirjasto, on lisensoitu [Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä](#).

Sisällys

1. Johdanto: Miksi mediakasvatusta kirjastossa?.....	2
2. Mistä mediakasvatuksessa on kyse?.....	3
2.1 Mitä on mediakasvatus?.....	3
2.2 Monilukutaito.....	4
2.3 Medialukutaito.....	5
2.4 Informaatiolukutaito.....	5
2.5 Aikuiskasvatus, mediakasvatus ja kirjasto.....	6
3. Mediakasvatusta eri kohderyhmille Turun kaupunginkirjastossa.....	7
3.1 Alle kouluikäiset ja lapsiperheet.....	7
3.2 Koululaisryhmät.....	8
3.2.1 Kulttuuripolku-ohjelma määrittää koululaisvierailuja.....	8
3.2.2 Alakoululaiset.....	8
3.2.3 Yläkoululaiset.....	9
3.3 Lasten ja nuorten vapaa-ajan toiminta.....	10
3.4 Toisen asteen opiskelijat.....	10
3.5 Aikuisten informaatiotaidot.....	11
3.6 Erityisryhmät.....	12
4. Henkilöstön osaaminen.....	13
5. Laitteiden käyttö mediakasvatuksessa.....	13
6. Yhteistyö ja verkostot.....	13
Lähteet.....	14

1. Johdanto: Miksi mediakasvatusta kirjastossa?

Turun kaupungin (2014a, 21) strategian mukaan kirjaston tehtävänä on vahvistaa asukkaiden tietoyhteiskunnan perustaitoja, kuten monilukutaitoa. Kirjastolakikin toteaa kirjastojen tehtävän tietojen, taitojen, kulttuurin, kansalaisvalmiuksien ja elinikäisen oppimisen edistäjänä. Tietoa ja kulttuurisia sisältöjä välittävät nykyään paitsi kirjastojen tarjoamat painetut aineistot, myös digitaalinen media. Kuten Suomen Kirjastoseuran (2013, 6) suosituksessa todetaan, kirjastot eivät voi ohittaa mediassa tapahtunutta kehitystä. Mediataidot ovat muuttuvassa maailmassa keskeisiä kansalaisvalmiuksia ja elinikäisen oppimisen edellytys.

Kansallisissa ja kansainvälisissä sopimuksissa ja ohjelmissa todetaan medialukutaidon ja -kasvatuksen tärkeys. YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (YK 2014, 12, 13–14, 23) mukaan lapsilla on oikeus hakea, vastaanottaa ja levittää tietoa sekä osallistua kulttuurielämään ja taiteisiin, ja heitä on suojeltava heidän hyvinvoinnilleen vahingolliselta aineistolta joukkotiedotusvälineissä. Opetus- ja kulttuuriministeriön tuoreimmassa Hyvän medialukutaidon suuntaviivat -ohjelmassa (OKM 2013, 18) todetaan, että ihmiseksi kasvaminen tapahtuu osaksi suhteessa mediaan. Tärkeitä ovat median kautta syntyvät kokemukset, merkitykset ja sosiaalinen toiminta. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelmassa (OKM 2012, 15) puhutaan lukutaidosta ja todetaan, että monipuolinen lukutaito on edellytys osallistumiselle yhteiskuntaan, ja monipuoliseen lukutaitoon sisältyy myös media- ja teknologialukutaito.

Kirjaston perinteinen tehtävä lukutaidon, sivistyksen ja kulttuurin edistäjänä on laajentunut mediaympäristön ja yhteiskunnan muutoksissa. Suomessa mediakasvatusta perustuu eri tahojen yhteistyöhön, ja kirjastot ovat tärkeä osa yhteistyökettua, joka edistää medialukutaitoja. Erityisesti kirjastojen ja koulujen välisellä yhteistyöllä on pitkät perinteet, sillä kirjastojen ja koulujen toiminnalla on yhteiset tavoitteet mediakasvatuksessa, informaatiolukutaidon ja lukuharrastuksen tukemisessa. (Rantala & Sinko 2009, 7.) Kirjastojen on helppo tavoittaa ja tarjota mediaosaamista kaikille ikäryhmille (Sallmén 2009, 25).

Kirjastojen erityispiirteitä mediakasvattajana kuvaavat seuraavat roolit:

- 1) mediasisältöjen ja -välineiden tarjoaja
- 2) tiedon jäsentäjä ja sisällöntuntija
- 3) kaikkien ikäluokkien, myös aikuisten tavoittaja (Hannula 2014, 8).

Kirjaston rooli mediakasvatuksen kentässä verrattuna esimerkiksi kouluun tai alan järjestöihin kiinnittyy mediateksteihin ja mediasisältöihin – aineistoihin, joita kirjasto myös tarjoaa. Esim. lasten turvataitojen ja mediaan liittyvien käytöstapojen ohjaus kuuluu enemmän tahoille jotka kohtaavat lapsia ja nuoria päivittäin arjessa, kuten koululle ja vanhemmille. Lukutaito on luonteva lähtökohta kirjastojen mediakasvatukselle – käsitettynä laajana, multimediaalisena monilukutaitona.

Kirjakin on media, ja kirjallisen tekstin luku- ja tulkintataito on monilukutaidon perusta. Lapsuudessa tarina tukee kieleen, tunne-elämään, empatiakykyyn, moraaliseen ajatteluun ja vuorovaikutukseen liittyvien taitojen kehittymistä (Kerhokeskus 2011, 23). Näiden samojen taitojen avulla opitaan myöhemmin kohtaamaan, tuottamaan ja arvioimaan kriittisesti erilaisia mediatekstejä. Fiktiivinen kirjallisuus parantaa kielen rekisterien tuntemusta: tekstissä erilaiset ihmiset voivat puhua eri tavoin. Monenlaisia tekstejä lukemalla oppii, millainen on tarinan rakenne ja miten se eroaa asiainkuvasta. Luetusta tekstistä keskustelu on myös tärkeää, sillä se kehittää tekstin sisäistämistä. Nykyinen mediamaailma ja sen sisällöt vaativat entistä enemmän kykyä tunnistaa erilaisia tekstilajeja, niiden rakenteita ja tyylilajeja sekä arvioimaan kriittisesti esimerkiksi verkkotekstejä ja niiden luotettavuutta.

Paras tapa oppia hyvä medialukutaito on usein itse tekemisen kautta. Mediapsykologi Anu Mustonen (2002, 57) toteaa, että mediataitoja voi oppia syvällisimmin tekemällä itse mediasisältöjä. Uudet, erityisesti

digitaaliset ja sosiaaliset mediat, ovat nostaneet uudella tavalla esiin osallistumisen ja itse tekemisen tärkeyden. Digitaalisen ajan kulttuuria voidaan yleisesti kutsua *osallisuuden kulttuuriksi*. Siinä kynnys esimerkiksi esteettiseen ilmaisuun tai kansalaisvaikuttamiseen on matala, ja kulttuurin jäsenet tuntevat olevansa tärkeitä tekijöitä yhteisöissään. Jokainen tuottaa tietoa ja elämyksiä muille sosiaalisessa mediassa, tietoverkoissa ja jokapäiväisessä kanssakäymisessään. Mediakasvatus parhaimmillaan on analyttistä tuottamista, jossa kriittisyys ja luova median tekeminen yhdistyvät. (Kupiainen & Sintonen 2009, 13–14.)

Toisaalta kirjasto voi tarjota asiakkailleen mahdollisuuden ottaa etäisyyttä ja taukoa mediasta, kuten tarjoamalla mainoksettoman, epäkaupallisen tilan kohdata toisia ihmisiä. Etäisyys taas osaltaan mahdollistaa kriittisen näkökulman mediaan.

Kirjaston tehtävät mediakasvatuksessa ovat tärkeysjärjestyksessä:

1. Kirjaston ja sen tarjoamien sisältöjen käyttötaidot
2. Ohjaus itseopiskeluun tarjoamalla monipuolisia sisältöjä
3. Mediakriittisyyden ja analyttisten tulkintataitojen edistäminen
4. Tietoteknisten laitteiden ja sovellusten perustaitojen käyttöopastus osana arjen asiakaspalvelutyötä sekä erilaisissa tilaisuuksissa
5. Asiakkaiden omien sisältöjen tuottamiseen liittyvät taidot

Kehitettäessä strategioita mediakasvatukseen ja informaatiotaitojen edistämiseen on syytä arvioida jatkuvasti kirjaston sisäisiä käytäntöjä, henkilökunnan osaamista ja resursseja. Eri yksiköiden erot resursseissa ja puitteissa tulee ottaa huomioon. Yhteistyö muiden paikallisten tahojen kanssa (esimerkiksi AMK/Kansalaisten mikrotuki, kansanopistot, pankit, TE-toimisto) on tehokas tapa rakentaa toimintaa pienillä henkilöstöresursseilla ja laajentaa kirjaston osaamista. Samalla se tarjoaa henkilökunnalle mahdollisuuden uuden oppimiseen.

Kirjaston oma toiminta eri medioissa on myös tärkeää, esimerkiksi elävän ja ajantasaisen some-politiikan ylläpitäminen. Toimitaanko samoissa medioissa kuin asiakkaat ja sopivalla tavalla? Opastustoiminnan kannalta tehokas ja selkeä viestintä on myös tärkeä, jotta asiakkaat löytävät tarjoamamme palvelut. Myös yhteistyö kirjaston sisällä mediakasvatusasioissa on olennaista toiminnan kehittämisen kannalta.

2. Mistä mediakasvatuksessa on kyse?

2.1 Mitä on mediakasvatus?

Mitä sitten tarkoittavat mediakasvatus sekä siihen läheisesti liittyvät käsitteet monilukutaito, medialukutaito ja informaatiolukutaito? Mediakasvatus ei ole laitteilla leikkimistä, vaan olennaista on pedagoginen sisältö.

Mediakasvatus voidaan määritellä kasvatukseksi ja opiksi mediasta median parissa. Medialla tarkoitetaan viestintävälineitä: analogisen ajan perinteisiä medioita kuten sanomalehtiä, kirjoja, televisiota ja elokuvia, niiden digitaalisia muotoja sekä digitaalisen ajan uusia medioita, kuten sosiaalista mediaa ja muita Internetin sisältöjä. Mediakasvatuksen tavoitteena on tuottaa medialukutaitoa ja medialukutaitoisia kansalaisia. Medialukutaito liittyy sekä mediatekstien vastaanottamiseen että vuorovaikutteisuuteen, osallisuuteen ja omaehtoiseen kulttuuriseen tuottamiseen. (Kupiainen & Sintonen 2009, 15.) Medialukutaitoinen osaa käyttää mediaa turvallisesti, ilmaista itseään, osallistua yhteisiin asioihin sekä analysoida ja arvioida erilaisia mediatekstejä ja mediakulttuuria kriittisesti.

Mediakasvatuksella pyritään siis kehittämään kykyä hankkia tietoa, analysoida, tulkita, ilmaista ja osallistua, kyseenalaistaa ja luoda uutta (Sallmén 2009, 9). Mediakasvatuksessa ei korosteta tietokoneita, tekniikkaa tai teknologiaa eikä se ole pelkästään medioiden käyttöä tai välineisiin sitoutuvaan pedagogiikkaa. Mediavälineiden ja -sisältöjen käyttö opetuksessa muuttuu mediakasvatukseksi vasta, jos esitetyt sisällöt

mediateknologioineen otetaan analyttisen tarkastelun kohteeksi tai oman tuotannon materiaksi. (Kupiainen & Sintonen 2009, 30–31.)

Mediakasvatuksen tehtävänä on myös opettaa kohtuutta medioiden käytössä sekä erityisesti lasten kohdalla suojata medioiden arveluttavilta puolilta (Sallmén 2009, 10).

Pirjo Sallmén (2009, 15–21) on määritellyt kirjastojen keskeiset osaamisalueet mediakasvatuksessa seuraavasti:

1) Medialukutaito

Medialukutaitoa tuetaan auttamalla ihmistä toimimaan mediaympäristössä ja hyötymään tarjolla olevista medioista. Medialukutaidon, kuten myös muiden uusien lukutaitojen, perustana on hyvä peruslukutaito. Lukemaan oppimisen, lukutaidon kehittymisen ja lukuharrastuksen tukeminen kuuluu kirjaston tärkeimpiin tehtäviin. Medialukutaitoa on myös erilaisten teknisten välineiden, ohjelmien ja verkkopalvelujen sujuva käyttö.

2) Informaatiolukutaito

Informaatiolukutaito on kykyä tunnistaa tiedontarve, hakea ja paikantaa tietoa sekä arvioida ja käyttää löydettyä tietoa eettisellä ja kriittisellä tavalla. Informaatiolukutaidon tukeminen toteutuu kirjastoissa tiedonhallintataitoja opastamalla, mutta myös asiakaspalvelun ja kirjavinkkausten välityksellä.

3) Pelilukutaito

Nyky-yhteiskunnassa pelillisuus on jatkuvasti laajeneva ilmiö. Tästä syystä myös pelilukutaidon tukeminen kuuluu kirjaston tehtäviin. Pelilukutaidon ohjausta toteutetaan kirjastoissa tarjoamalla mahdollisuuksia pelata niin digitaalisia kuin perinteisiäkin pelejä. Pelilukutaidon tukeminen vaatii henkilökunnalta pelien, pelaamisen ja pelikulttuurin tuntemusta.

4) Sosiaalisen median tuntemus

Sosiaalisen median rooli varsinkin nuorten tiedonhankinnassa, sosiaalisten suhteiden kanavana ja viihdevälineenä on suuri ja kasvava. Kirjastossa on kehitettävä keinoja tarjota tietoa, verkostoitumista ja elämyksiä lapsille ja nuorille sosiaalisesta mediasta ja sosiaalisen median välityksellä.

5) Tekijänoikeuksien tunteminen

Kirjaston tehtävä on välittää tekijänoikeuksiin liittyvää tietoa lapsille ja nuorille. Koululaisten on hyvä olla tietoisia tekijänoikeuslain vaatimuksista paitsi esitelmiä ja projektitöitä tehdessään, myös pelien musiikinkuuntelun, elokuvien ja sosiaalisen median yhteydessä.

Kirjaston mediakasvatuksen tavoitteena on edistää eri asiakasryhmien monilukutaitoa, medialukutaitoa ja informaatiolukutaitoa. Seuraavassa kuvataan, mitä näillä taidoilla tarkoitetaan.

2.2 Monilukutaito

Lukutaito on yksi keskeisimpiä sivistyneen ja demokraattisen yhteiskunnan tunnusmerkkejä. Lukutaidon avulla voidaan tukea kansalaisten tietoisuutta ja koulutustasoa, minkä myötä he kykenevät aiempaa paremmin osallistumaan yhteiskunnallisten asioiden hoitoon. Lukutaito antaa mahdollisuuksia hahmottaa oman yhteiskunnan tilaa ja kysyä syitä eriarvoisuuteen, epädemokraattiseen kehitykseen sekä rakentaa muutosta vallitsevaan tilanteeseen. (Kupiainen & Sintonen 2009, 37.)

Perusopetuksessa tavoitellaan vuonna 2016 voimaan tulevan opetussuunnitelman mukaan monilukutaitoa, joka pohjautuu laajaan tekstikäsitteeseen (OPH 2014, 22–23). Luettavat tekstit voivat olla kirjoitettujen lisäksi

kuvallisia, numeraalisia, puhuttuja, kinesteettisiä tai digitaalisia. Monilukutaito sisältyy opetussuunnitelmaan yhtenä laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuksista yhdessä mm. ajattelutaitojen, itsestään huolehtimisen, tieto- ja viestintäteknologiaosaamisen ja yrittäjyyden kanssa.

Yhä useammat kansalaisyhteiskunnan palvelut ovat siirtyneet tietoverkkoihin ja lähes kaikkien alojen työtehtävissä käytetään medialaitteita, tietotekniikkaa ja verkkoviestintää. 2000-luvun tietointensiivisten yhteiskuntien kansalainen tarvitsee uusia lukutaitoja samoin kuin aiemmin tarvittiin kirjallista lukutaitoa jokapäiväisessä elämässä. On osattava tulkita erilaisia viestejä, jotka voivat olla kirjoitettuja tai sisältää esimerkiksi tavallista tai liikkuvaa kuvaa. Median asema yhteiskunnassa on herättänyt uudelleen kysymyksen lukutaidosta, joka perinteisen määrittelynsä lisäksi on laajentunut tarkoittamaan hyvin monipuolisia taitoja. On ryhdytty esimerkiksi puhumaan visuaalisesta lukutaidosta, tietokone-, media-, informaatio- tai kulttuurisesta lukutaidosta. (Kupiainen & Sintonen 2009, 40.)

2.3 Medialukutaito

Mediakasvatuksen tärkein tavoite on medialukutaito. Medialukutaidon, englanniksi ”media literacy”, taustajatuksena on, että ”mediaa luetaan ja kirjoitetaan”. Laajan määritelmän mukaan lukeminen liittyy muuhunkin kuin kirjallisten tekstien lukemiseen. Medialukutaito on myös muun muassa visuaalisten ja audiovisuaalisten tekstien lukutaitoa. Kirjallisen tekstin lukemisen tavoin se on tiiviissä yhteydessä tekstin ja mediaesitysten ”kirjoittamiseen”. (Kupiainen & Sintonen 2009, 31.)

Medialukutaitoinen pystyy pureutumaan mediateksteihin, niiden merkityksiin ja tapoihin, joilla merkityksiä tuotetaan. Teksteillä ei ole yhtä oikeaa merkitystä, vaan merkitys syntyy lukemisen prosessissa, johon osallistuvat niin teksti, lukija kuin lukemisen kontekstikin. Medialukutaitoinen henkilö osaa myös suhtautua kriittisesti erilaisiin mediasisältöihin: arvioida kuka viestin on luonut ja missä tarkoituksessa, mitä tekniikoita siinä on käytetty, kenelle se on suunnattu ja mitä arvoja ja näkökulmia siinä esitetään tai jätetään esittämättä.

2.4 Informaatiolukutaito

Yksi merkittävimmistä monilukutaidon osa-alueista on informaatiolukutaito, jolla luodaan edellytyksiä tiedon kriittiselle käsittelylle. Yleisissä kirjastoissa informaatiolukutaidosta puhutaan tiedonhallintataitoina, joiden opetus on kuulunut kirjastojen palveluihin jo pitkään. Informaatiolukutaito on kykyä tunnistaa tiedontarve, hakea ja paikantaa tietoa, arvioida sitä kriittisesti ja eettisten periaatteiden mukaisesti. Informaatiolukutaitoinen henkilö osaa myös käyttää näin hankittua ja arvioitua tietoa eri tavoin hyödyksi esimerkiksi omassa kirjallisessa tekstissä.

Informaatiolukutaitoinen henkilö

- 1) kykenee määrittelemään tutkimusongelmansa, tunnistamaan erityyppisiä tiedonlähteitä ja rajaamaan tiedontarpeensa.
- 2) osaa valita hakustrategiansa ja hakea tietoa useista lähteistä.
- 3) kykenee arvioimaan hakustrategian laatua ja löytyneitä tiedonlähteitä. Osaa myös luoda kokonaisuuden valitsemastaan tiedosta ja liittää sen omaan tietopohjaansa.
- 4) pystyy hyödyntämään tiedon ja käyttämään sitä esimerkiksi erilaisten tekstien tuottamiseksi.
- 5) ymmärtää tiedon hankintaan ja käyttöön liittyvät eettiset ja oikeudelliset näkökohdat ja toimii niiden mukaisesti. (Asikainen 2009, 29–30.)

Internetistä on tullut käytetyin tiedonlähde, mutta vain harvat osaavat hyödyntää sitä monipuolisesti ja tehokkaasti. Nuoret käyttävät verkkosisältöjä paljon ja sujuvasti ja osaavat yleensä perusasiat, mutta tiedonhankintataidot saattavat olla puutteellisia. Usein tiedonhaussa käytetään pelkkiä hakukonehakuja, jotka tuottavat varsin rajallista pintatietoa. Verkkotiedonhakijat ovat myös usein kärsimättömiä ja jaksavat tarkistaa vain muutaman hakutuloksen. Wikipedia on Google-haun ohella toinen nuorten suosima tietolähde, jonka antamaan tietoon suhtaudutaan usein kriitikittömästi. (Asikainen 2009, 31–32.)

Verkkoinformaation helpon saavutettavuuden ja kopioitavuuden vuoksi myös plagiointiin ja tiedon eettiseen käyttöön liittyvät seikat kuuluvat olennaisena osana informaatiolukutaitoon. Informaatiolukutaitoinen henkilö ymmärtää tietosuojan, tekijänoikeuksien, netiketin ja yleisen tutkimusetiikan merkityksen. Tiedonhallintaopetuksen tavoitteena on ohjata erityisesti lähdekritiikkiin ja lähdeviittausten tekoon. (Asikainen 2009, 32–33.)

2.5 Aikuiskasvatus, mediakasvatus ja kirjasto

Mediakasvatuksella aikuisoppimisen ympäristössä on omia haasteitaan. Termi mediakasvatus on sinänsä ongelmallinen, kun kyse ei aikuisten asiakkaiden tapauksessa ole kasvatuksesta, vaan pikemmin tuesta ja välineistä omien taitojen kehittämiseen. Siksi aikuisten kohdalla puhutaan informaatiotaidoista ja niiden kehittämisestä.

Juha Suoranta, Juha Kauppila ja Juha Mäki-Ketälä (2012, 185) liittävät artikkelissaan “Näkökulmia informaatioyhteiskuntaan ja aikuisten mediakasvatukseen” mediakasvatuksen seuraaviin yksilön elämän ja yhteiskuntaelämän osa-alueisiin: aktiivinen kansalaisuus, hyvinvointi ja turvallisuus, kestävä kehitys sekä yksilöiden kulttuurinen identiteetti ja tietoisuus.

Mediakasvatuksen tarve ja vaikutus on Suorannan et al. (2012, 195) mukaan monisyistä: “[J]atkuvasti teknologistuvassa työelämässä toimiminen, osallistuminen tieto- ja tietämysyhteiskunnan toimintaan sekä länsimaisen demokratian säilyminen edellyttävät kansalaisilta perinteisen luku- ja kirjoitustaidon lisäksi sellaisia uusia luku- ja kirjoitustaidon muotoja, joita heillä ei ole ollut aikaisemmin. Käytännössä nämä uudet taidot ovat erilaisia teknologia- ja informaatiolukutaitoja, luovia mediavalmiuksia sekä sosiaalista kompetenssia, johon niveltyy keskeisesti kulttuurien välisen vuoropuhelun osaaminen. Mediakasvatus liittyy juuri näiden taitojen antamiseen.”

Mediakasvatuksen tärkeimmäksi tavoitteeksi voi nähdä, että ihmiset saadaan pohtimaan, kuinka media rakentaa todellisuutta ja antaa erilaisia merkityksiä vallitsevalle sosiaaliselle todellisuudelle. Median ote ihmisten arkeen on vahvempi kuin ikinä ennen – sitä kautta määritellään itseään ja ympäröivää yhteiskuntaa, ja muodostetaan yksilöllistä tyyliä, makua ja moraalista ajattelua. Samalla media tarjoaa ihmisille mahdollisuuden vuorovaikutukseen erilaisissa verkostoissa ja yhteisöissä. Kyky käyttää mediaa, hallita sen ilmaisun keinoja ja lukea sitä kriittisesti ovat tässä tilanteessa erityisen tärkeitä taitoja. (Suoranta et al. 2012, 196.)

Mediakasvatuksen yleisesti ja laajasti hyväksyttynä tavoitteena ovat:

- antaa ihmisille kykyä, halua ja taitoa kohdata eri medioiden välittämää tietoa (esimerkiksi tekstiä, kuvaa, multimediaa jne.).
- antaa ihmisille valmiuksia arvioida mediatekstejä kriittisesti.
- antaa ihmisille valmiudet tuottaa erilaisia mediatekstejä myös itse.
- auttaa ihmisiä ymmärtämään omaa suhdettaan mediakäyttöön.
- auttaa ihmisiä ymmärtämään median tuottajan intressejä (Suoranta et al. 2012, 197).

Aikuisten informaatiotaitoihin kuuluvat mm.:

- Tekniset perustaidot, jotka mahdollistavat osallistumisen.
- Lähdekriittinen, analyttinen suhtautuminen
- Netiketti, netiikka
- Yksityisyydensuoja ja tietosuoja
- Monipuoliset kirjastonkäytön taidot
- Tiedonhallinta, eri kanavien käyttäminen tiedonhankinnassa
- Kansalaistaidot, yleissivistys ja yhteiskunnallisten kysymysten seuraaminen

3. Mediakasvatusta eri kohderyhmille Turun kaupunginkirjastossa

3.1 Alle kouluikäiset ja lapsiperheet

Kirjasto tarjoaa alle kouluikäisille mediakasvatusta pääasiassa koko perheelle soveltuvien, kaikille avoimien tapahtumien muodossa.

Esimerkiksi Mukulakino-elokuvanäytöksiä ja elokuvaan liittyviä työpajoja järjestetään kesäisin ja muina koulujen loma-aikoina. Elokuvat ovat yleensä kaikille sallittuja, sillä näytökset ja työpajat ovat suosittuja erityisesti alle kouluikäisten lasten ja heidän vanhempiensa keskuudessa. Elokuvat ja työpajat sopivat kuitenkin myös alakouluikäisille lapsille. Elokuvan jälkeen järjestetään aina työpajaa, jossa käsitellään nähtyä elokuvaa askarrellen, leikkien, keskustellen, piirtäen, soittaen tai muin toiminnallisina menetelmin. Työpajan tavoitteena on tarjota elokuvakasvatusta pienimmille lapsille sopivassa muodossa.

Kirjaston vakiintunutta toimintaa ovat kirjastossa järjestettävät eskarikurssit, joilla turkulaisten varhaiskasvatustyöryhmien esikouluryhmille opastetaan kirjaston käyttöä. Eskarikurssit ovat tämän ikäisille soveltuvaa tiedonhallintataitojen opetusta. Kirjaston satutunnit, joita voidaan järjestää esimerkiksi yhteistyössä Seikkailupuiston kanssa, avaavat kirjaston tarjoamia lastenaineistoja ja johdattavat sanojen ja lukutaidon maailmaan. Päiväkotij- ja eskari-ikäisille pääsy kirjaston tarjoamien tarinoiden ja medioiden ääreen on oleellinen lähtökohta mediakasvatukselle.

Lapsiperheille on mahdollista järjestää mediakasvatusta myös projektiluontoisesti ja ajoittaisten tapahtumien muodossa. Esimerkiksi Medialukupiiri-tapaamiset, joihin perheen lapset ja vanhemmat voivat osallistua yhdessä, on mahdollinen toimintamuoto. Samoin vanhemmille ja eskari-ikäisille voi toteuttaa kirjailijavierailuja ja vanhempainillan ohjelmaa joko virtuaalisesti tai kasvokkain, aiheina esimerkiksi äänenluvun merkitys lapsille ja lukemaan innostaminen.

Aikuisille kasvattajille suunnatun mediakasvatuksen kohderyhmää ovat lasten vanhemmat sekä lasten ja nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset, kuten opettajat, jotka tarvitsevat tietoa lasten ja nuorten mediamaailmasta ja kirjaston tarjoamista resursseista sen tueksi. Tärkein osa-alue tässä on kirjaston palvelujen ja tapahtumien markkinointi vanhemmille, opettajille ja muille ammattilaisille. Mitä paremmin opettajat ja vanhemmat ovat tietoisia kirjaston tarjoamista monipuolisista palveluista, sitä enemmän he saavat tukea omaan (media)kasvatustyöhönsä ja sitä paremmin lapset pääsevät osallisiksi kirjaston aineistoista, tiedonhaun opastuksesta, tapahtumista ja koko tiedon ja tarinoiden maailmasta.

Myös arkisissa asiakaspalvelutilanteissa tehdään mediakasvatusta. Päivittäin vanhempien ja lasten kanssa puhutaan esimerkiksi mediasisältöjen ikärajoista ja sopivuudesta lapsille.

Mediakasvatukseen liittyvien kirjastokäyntien ohjelmana voi alle kouluikäisten ja lapsiperheiden kohdalla olla esimerkiksi jokin seuraavista:

- Mukulakino -näytökset ja -työpajat, 0–13-vuotiaat ja perheet
- Eskarikurssit, esikouluryhmät (6-vuotiaat)
- Satutunnit, päiväkotiryhmille ja alle kouluikäisille lapsille vanhempineen
- Omien mediasisältöjen luominen iPadeilla (esim. sarjakuvat), eskarit
- Virtuaaliset kirjailijavierailut, eskarit

Lasten huoltajien ja ammattikasvattajien kanssa työskennellessä voidaan käyttää esimerkiksi seuraavia menetelmiä:

- Kirjaston esittelyvideot (esim. Kulttuuripolulle kirjastoon -traileri)
- Asiakkaiden opastaminen asiakaspalvelussa (esim. elokuvien ja pelien ikäraajat)

- Lasten ja vanhempien yhteinen Medialukupiiri, lapset ja huoltajat
- Luennot (vierailijoita ja kirjaston henkilökuntaa)
- Vanhempainiltoihin osallistuminen

3.2 Koululaisryhmät

3.2.1 Kulttuuripolku-ohjelma määrittää koululaisvierailuja

Kulttuuripolku-ohjelma on osa Turun koulujen opetussuunnitelmaa. Kulttuuripolulla kaikki Turun peruskoulujen oppilaat käyvät kaupungin kulttuurikohteissa määritellyn ohjelman mukaan, noin kolme kertaa lukuvuodessa. Vierailukohteita ovat kirjaston lisäksi mm. teatteri, elokuvat, konsertti ja eri museot. (Turun kaupunki 2014b.)

Kirjastossa käydään opetussuunnitelman mukaan vähintään kerran lukuvuodessa opettajan johdolla. Kirjasto tarjoaa ohjatun Kulttuuripolku-käynnin 2.-, 4.-, 7.- ja 9.-luokille.

Turkulaisille 2. luokille tarjotaan kirjavinkkausta (Tarinamatka) joko pääkirjastossa tai omassa lähikirjastossa. 4. luokille tarjotaan Tarinamatka ja sen lisäksi Tietopolku. 7. luokat käyvät kirjavinkkauksessa, sekä Tietopolulla tai Kirjastokävelyllä pääkirjastossa. 9. luokille tarjolla on Kirjallisuustietopolku, jolla oppilaat opastetaan hakemaan tietoa 9. luokalla tehtävää kirjailijaesitelmää varten.

Koululaisryhmille tarjottava mediakasvatus sidotaan Kulttuuripolun ohjelmiin paitsi tarjoamalla aivan uudenlaisia mediakasvatuksen menetelmiä hyödyntäviä ryhmäkäyntejä, myös sisällyttämällä mediakasvatuksen menetelmiä ja eri medioita olemassa oleviin ohjelmiin. Tietopolkujen sisältönä oleva tiedonhaun opastus on tärkeä informaatiotaitojen kehittämisen tapa. Kirjavinkkaus muuttuu moniaistilliseksi tai -mediaseksi melko helpoin keinoin, joita kirjavinkkarit jo käyttävätkin, esim. keskustelemalla kirjan kansista tai kuvituksesta tai esittelemällä kirjasta tehtyä elokuvaa tai sen ääniraitaa.

Myös koulujen äidinkielen tunneilla suoritettavat lukudiplomit omalta osaltaan kannustavat lapsia lukemaan ja niiden kautta lapset oppivat käyttämään kirjastoa monipuolisemmin.

Perusopetuksen uusi opetussuunnitelma tulee voimaan syyslukukaudesta 2016 alkaen. Kulttuuripolku-ohjelmaa toteutetaan sen jälkeen uuden opetussuunnitelman mukaisena.

3.2.2 Alakoululaiset

Alakoululaisille kirjasto tarjoaa mediakasvatusta ensisijaisesti Kulttuuripolku-ohjelmaan liittyvinä luokkakäynteinä. Kulttuuripolkua kehitettäessä voidaan ottaa kokeiluun uuden tyyppisiä mediakasvatusmenetelmiä, joista osa vakiintuu jatkuvasti tarjottaviksi ohjelmiksi.

2.-luokkalaiset hahmottavat mediaa Kerhokeskuksen (2011, 23) Mediataitojen oppimispolun mukaan tarinallisuuden näkökulmasta, ja tärkeä turvataito on kyky keskustella aikuisen kanssa mediasisällöistä. Tarinan kautta hahmotetaan faktan ja fiktion eroa, opitaan tunnistamaan ja käsittelemään median sisältämiä tunteita ja tarina on lähtökohtana myös luovassa työskentelyssä. Tämän vuoksi kirjaston tarjoama kirjavinkkaus on 2.-luokkalaisille tärkein kirjaston mediakasvatuksen muoto. Kirjavinkkaus innostaa koululaisia lukemaan ja avaa osaltaan 2.-luokkalaisille portin tarinoiden maailmaan sekä totuttaa heidät samalla kirjaston aineistojen käyttäjiksi.

Kirjavinkkaukseen voi jo 2.-luokkalaisille sisällyttää mediakasvatukseen liittyviä teemoja vinkattavien kirjojen aiheiden muodossa. Esimerkiksi Sinikka ja Tiina Nopolan kirja *Risto Räppääjä ja villi kone* kuvaa peliriippuvaisuutta, ja voi herättää luokassa keskustelun aiheesta.

4.-luokkalaiset ovat kiinnostuneita maailman tapahtumista ja he alkavat löytää omia kiinnostuksen kohteitaan. Nämä muokkaavat 4.-luokkalaisille jo oman mediamaun ja avaavat tien aktiiviseen itseilmaisuun. Turvataitojen oppiminen on erityisen tärkeää tämänikäisten netinkäytössä. (Kerhokeskus 2011, 24.)

Neljäsluokkalaisille tarjottavaan Tietopolkuun, jossa oppilaat oppivat tiedonhakuja kirjastosta, lisätään myös muita mediakasvatuksellisia sisältöjä tiedon luotettavuuden arvioinnista ikärajojen pohtimiseen. Neljäsluokkalaisille voidaan suunnitella myös erityisiä mediakasvatustuokioita, kunhan Kulttuuripolku-käynnit pystytään tarjoamaan ensisijaisesti.

4.-luokkalaisten kanssa voidaan jo pyrkiä analyttisen tulkintataidon ja mediatuotannon yhdistämiseen. Neljäsluokkalaisille on tarjottu kirjastossa mm. kirjavinkki-videotyöpajoja, joissa oppilaat tekevät itse omat kirjavinkkinsä toisille lapsille, ja kuvaavat ne videon muotoon käyttäen kirjaston mediakasvatuksen iPadeja ja iMovie-videoeditointisovellusta. Lukuvuonna 2014–2015 videotyöpajaa tarjottiin kirjavinkkauksen vaihtoehtona ja kokeiltiin menetelmän soveltuvuutta Kulttuuripolussa. Vaihtoehtona videoille on kirjavinkki-sarjakuvien teko iPadeilla, joka vie hiukan vähemmän aikaa.

Mediakasvatusta toteutetaan alakoululaisille myös erilaisten projektien puitteissa. Hankkeissa kokeillaan uusia menetelmiä uusille kohderyhmille. Esimerkiksi valtakunnallisen Lukuinto-ohjelman 2012–2015 Turun pilottihankkeessa Turun kaupunginkirjasto ja Puolalan yhtenäiskoulu kehittivät menetelmiä kirjaston ja Turun koulujen yhteistyöhön (Hannula 2014).

Mediakasvatukseen liittyvien kirjastokäyntien ohjelmana voi alakoululaisten kohdalla olla esimerkiksi jokin seuraavista:

- Kirjavinkkaus, 2. lk ja 4. lk
- Tietopolku, 4. lk
- Puluoin ja Ponin mediasatutuokio, 1.–3. lk (1.–6. lk erityisoppilaat)
- Elokuva-arvostelut videoina, 2. lk
- Tarina netistä, 3. lk / 4. lk
- Kirjavinkkivideot, 3.–6. lk
- Kirjavinkkisarjakuvat iPadeilla, 4.–6. lk
- Tähtilukijat-videot, 6. lk
- Draamatyöpajat, 3. lk
- Tarinadraamatyöpajat, 6. lk (2. lk)
- Oppilaat reporttereina, 4. lk
- Kirja-arvostelut yhteistyössä Vinski-lehden kanssa, 5. lk
- Virtuaaliset kirjailijavierailut, 1.–6. lk

3.2.3 Yläkoululaiset

Samoin kuin alakouluille, yläkouluille mediakasvatusta tarjotaan ensisijaisesti osana kirjaston Kulttuuripolku-ohjelmaa, mutta myös vapaa-ajan työpajoissa ja tapahtumissa.

Yläkouluikässä mahdollistuu analyttinen ja kriittinen mediasisältöjen tarkastelu ja mahdollisuus aktiiviseen vaikuttamiseen median kautta. Oma identiteetin rakentaminen on tärkeää, ja sitä tehdään myös mediankäytön kautta, kuten sosiaalisessa mediassa ja musiikkia kuunnellen. Erityisesti vastuullisten vuorovaikutustaitojen ja tekijänoikeuksien tuntemuksen opettaminen on tärkeää. (Kerhokeskus 2011, 26.)

Kirjavinkkivideoita tai kirjavinkkisarjakuvia voidaan tehdä myös 7.-luokkalaisten kanssa, vaihtoehtona tai lisänä kirjaston järjestämälle kirjavinkkaukselle, jota on tarjolla kaikille Turun koulujen 7.-luokkalaisille. Omia tuotoksia tehdessään yläkoululaiset harjoittelevat omaa ilmaisua ja tekijänoikeuksia vielä syvällisemmin kuin 4.-luokkalaiset. Myös digitarinoita voidaan tehdä yläkouluikäisten kanssa, ja opetella samalla tekijänoikeuksia käytännössä.

7.-luokkalaisille on Kulttuuripolun puitteissa tarjolla myös tiedonhaun opetusta sisältävä Tietopolku tai Kirjastokävely, jossa tutustutetaan yläkoululaiset pääkirjaston osastoihin. Tietopolusta on muokattu QR-koodisuunnistus, jossa oppilaat tutustuvat kirjastonkäyttöön ja tiedonhakuun. Kirjastokävelyllä voidaan QR-

koodeista avata historiallisia valokuvia kirjastosta ja oppilaat voivat myös ottaa omia kuvia. Minäkuva mediassa -työpajassa, jota voidaan tarjota esim. 8.-luokkalaisille, pureudutaan median tarjoamiin nais- ja mieskuviin esim. mainoksissa ja sosiaalisessa mediassa.

Mediakasvatukseen liittyvien kirjastokäyntien ohjelmana voi yläkoululaisten kohdalla olla esimerkiksi jokin seuraavista:

- Tietopolku yläkoululaisille QR-koodisuunnistuksena, 7. lk
- Kirjavinkkaus, 7. lk
- Kirjallisuustietopolku yläkoululaisille, 9. lk
- Kirjavinkkisarjakuvat tai -videot iPadeilla, 7.–9. lk
- Minäkuva mediassa -työpaja, 7.–9. lk
- Kirjavinkkivideot, 7.–9. lk
- QR-koodikävelyllä kirjaston historiaa ja historiallisia valokuvia, 7. lk
- Yläkoululaiset mediavinkkareina, 8. lk
- Digitarinat, 8.–9. lk
- Virtuaaliset kirjailijavierailut, 7.–9. lk

3.3 Lasten ja nuorten vapaa-ajan toiminta

Turun kaupunginkirjasto tarjoaa eri-ikäisille suunnattuja tapahtumia pari tuhatta joka vuosi, mikäli myös kutsuyleisölle suunnatut käyttäjäkoulutukset ja Kulttuuripolku-käynnit lasketaan mukaan (Kirjastot.fi 2014). Myös kaikille avoimia lasten ja nuorten tapahtumia on kaupunginkirjaston eri toimipisteissä yhteensä satoja vuosittain.

Mediakasvatusta tuodaan lasten ja nuorten vapaa-aikaan erityisesti kaikille avoimien tapahtumien kautta. Näissä korostuvat hauskuus ja leikkisyys, jotta tapahtumat houkuttavat kävijöitä. Näitä tapahtumia ovat paitsi edellä mainitut Mukulakino ja satutunnit, myös muut toimintamuodot. Nuorten vapaa-aikaan on jo pitkään tarjottu säännöllisesti sarjistaamia ja Stoori Goes Movies -elokuvanäytöksiä.

Mediaa voidaan lasten ja nuorten vapaa-ajalla käsitellä esimerkiksi seuraavien ohjelmien puitteissa:

Lapsille:

- Mediatyöpajoja koulujen loma-aikoina, esim. Corpus Libris -valokuvatyöpajat, perheet ja 4–13-vuotiaat
- Mukulakino -näytökset ja -työpajat
- Sadutus, alle kouluikäiset, alakoululaiset ja perheet
- Minun versioni -kerhotoiminta, 3.–6. lk

Nuorille:

- Nuorille suunnatut kurssit ja luennot, kuten nuorten mediakurssi (Nuoret mukaan sisältöjen tuottamiseen) syksyllä 2014 15–25-vuotiaille
- Sarjistaamiset nuorille
- Stoori Goes Movies -näytökset nuorille

3.4 Toisen asteen opiskelijat

Lukiolaisille ja muille toisen asteen opiskelijoille tarjottavien ohjattujen käyntien painopisteenä on kirjastonkäytön ja tiedonhaun opastus. Perinteinen kirjastonkäytön opetus pyritään liittämään motivoivalla ja modernilla tavalla opintoihin.

Pian toteutettavassa hankkeessa kirjasto tarjoaa ammattiopistojen ensimmäisen vuoden opiskelijoille tutustumiskierroksen kirjastoon ja opintoja tukevaa opastusta tiedonhaussa. Tämän jälkeen opiskelija suorittaa

kirjastossa annetun opetuksen perusteella tiedonhakutehtäviä, jotka hän lataa omalle mobiililaitteelleen. Tarkoituksena on näin yhdistää perinteinen kirjastovierailu ja mobiiliteknologiaa hyödyntävä tehtävien suorittaminen ja palautus. Hankkeessa tehdään pelinomainen sovellus, jolla oppilaat pystyvät tekemään ja palauttamaan tiedonhankintaan liittyvät tehtävät. Hanke pilotoidaan 2015 ja siihen osallistuvat Turun, Kaarinan, Liedon ja Paimion yleiset kirjastot ja valitut ammattioppilaitokset sekä turkulaisten korkeakoulujen yhteinen pelienkehitysyhteisö Game Lab. (Kirjastot.fi 2015.)

Mediakasvatukseen liittyvien kirjastokäyntien ohjelmana voisi toisen asteen opiskelijoiden kohdalla olla jokin seuraavista:

- Mobiilitehtävät yhdistettynä kirjastokierrokseen ja tiedonhakukoulutukseen
- Omatoimiset QR-koodikierrokset: esim. ammatti-instituutin aineistoon painottuva kierros, kauno- ja musiikki -teemainen kierros, tietoaineistoon painottuva kierros
- Muut kirjastonkäytön ja tiedonhaun opastukset
- Kirjaston yleiset esittelykierrokset
- Voimme suunnata tiedonhaun opetusta myös suoraan opettajille

3.5 Aikuisten informaatiotaidot

Kaupunginkirjasto tarjoaa informaatiotaitojen opastusta aikuisille asiakkaille osana arjen asiakaspalvelutyötä sekä luentojen, työpajojen ja opastusten muodossa.

Asiakkaan rooli ei ole pelkästään vastaanottava, vaan aikuinen mediakäyttäjä toimii lähes aina myös tiedon jakajana ja tuottajana. Kirjaston rooli ei ole pelkästään opettajan vaan voimme yhtä lailla tarjota puitteet asiakkaiden omaan toimintaan ja yhteiseen oppimiseen.

Aikuisten mediaopastusten ohjelmana voi olla esimerkiksi jokin seuraavista:

- Tietotekniikan asiakasopastukset myös yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Asiakasopastukset voivat koostua työpajoista, joissa opastetaan käytännön tietoteknisiä taitoja ja tietoteknisten laitteiden käyttöä, ja teemaluennosta, joissa tutustutaan sekä kirjaston verkkopalveluihin että Internetin eri palveluihin (esim. tiedonhaku kirjastossa ja verkossa, sosiaalinen media, matkojen varaaminen verkossa, tekijänoikeudet, verkkopankkien käyttö, e-kirjaopastukset ja muut e-aineisto-opastukset, tietoisku ja kirjallisuuteen ja taiteisiin liittyvistä tietokannoista ja sosiaalisen median palveluista, tietokannat jne.)
- Luennot, joissa pureudutaan mm. kriittiseen ja analyttiseen median käyttöön, yksityisyydensuojan ja tietoturvallisuuden kysymyksiin, sekä ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin aiheisiin mediakriittisestä näkökulmasta
- Aineistonostot ja -näyttelyt sekä fyysisessä kirjastotilassa että verkossa
- Asiakaspalvelussa tapahtuva neuvonta
- Kirjaston laitteiden käytön opastus, esimerkiksi digitointi- ja mikrofilmilaitteet
- Työpajoja ja tiloja vapaa-aikaan ja viihtymiseen, esimerkiksi pelaamista aikuisille
- Tarjotaan tiloja tietotekniikan käyttöä opastaville tahoille maksutonta opastusta varten
- Monilukutaitotyöpajat

Asiakaspalvelussa neuvomme ja opastamme verkkopalvelujen, -sivustojen ja teknisten laitteiden käyttöä tilanteen sallimissa rajoissa. Joissakin lähikirjastoissa tai osastoilla tietoteknisten laitteiden opastus vie suuren osan ajasta – sitä voidaan sanoa jopa asiakaspalvelun ytimeksi. Asiakaspalvelutilanteessa asiakkaiden tasaveroinen kohtelu on tärkeintä: kaikkia täytyy ehtiä palvella. Siksi kovin pitkäaikaiseen neuvontaan ei asiakaspalvelutilanteessa aina ole aikaa, mutta joskus tilanne mahdollistaa asiakkaan opastuksen.

Asiakaspalvelussa asiakkaiden ohjaamisen reunaehdot ovat seuraavat (lähteenä Tampereen kaupunginkirjaston tietotorien uuden henkilökunnan perehdytysmateriaali, Tampereen kaupunki 2014):

- Henkilökohtaisessa asiakaspalvelussa johtajatuksena on asiakkaan oppiminen, ei hänen puolestaan tekeminen.
- Opastamme kykyjemme mukaan toimivien laitteiden peruskäyttöä opastustilaisuuksissa. Emme ole korjaajia, matkanjärjestäjiä, kuvankäsittelijöitä tai kiinteistövälittäjiä.
- Emme anna alkuopastusta, esim. mobiililaitteiden tai verkkopankin käyttöön, osana asiakaspalvelutyötä. Voimme ohjata asiakkaat kurseille, liikkeisiin tai pankkeihin.
- Emme käytä verkkopankkia asiakkaan puolesta. Pankkipalveluista opastamme ainoastaan yksinkertaisia toimenpiteitä, kuten tilitapahtumien tulostamista.
- Emme opasta asioita, joissa on riskinä rahallisen tappion aiheutuminen asiakkaalle. Harkitaan siis tarkkaan esimerkiksi myynti-ilmoitusten teon opastaminen, matkavarausten opastaminen, yms. Asiakkaalle painotetaan etukäteen, että vahingon sattuessa asiakas on aina itse vastuussa kaikesta opastusten mukanaan tuomasta hyvästä ja pahasta.
- Emme opasta asioita tai toimia, joissa mahdollisesti rikotaan lakia, tai jotka ovat ko. palvelun käytösääntöjen vastaisia. Esim. virallisten asiakirjojen tekstien muuttaminen, kopiosuojausten kiertäminen.

3.6 Erityisryhmät

Kirjasto palvelee erityisryhmiä, kuten maahanmuuttajia, vammaisia, vapautuvia vankeja ja senioreita. Erityispalveluja ovat kirjastoautot, ikääntyneiden palvelut, maahanmuuttaja- ja monikulttuurisuuspalvelut, sosiaalinen kirjastotyö, muiden erityisryhmien palvelut, Kirjastosta juuret elämään -hanke ja vankien kirjastopalvelut. Erityisryhmien tietoyhteiskuntataitojen kehittämistä ohjaa mm. esteettömän tietoyhteiskunnan toimenpideohjelma (LVM 2011).

Kirjastosta juuret elämään -projektissa vangeille on opetettu tietoyhteiskuntataitoja sekä tuotu uudenlaista sisältöä elämään kirjasto- ja kulttuuripalveluiden avulla. Projektin tavoite on ehkäistä syrjäytymistä ja tukea vankien sopeutumista muuttuvaan tietoyhteiskuntaan vankeusajan päätyttyä. Projektissa tavoitetta on edistetty myös mediakasvatuksen menetelmin, kuten osallistuvan tiedonhauon opetuksen, taulutietokoneiden, e-aineistojen ja verkkotyökalujen käytön opastuksen sekä lukupiirien avulla.

Celia-kirjasto tarjoaa luettavaa kaikille, jotka eivät vamman, sairauden tai muun toimintaesteen vuoksi voi lukea painettua tekstiä. Turun kaupunginkirjasto tarjoaa Celian palveluita yleisten kirjastojen asiakkaille ja opastaa niiden käyttöön. Opastuksissa annetaan myös pienimuotoista laiteopastusta.

Seniorit toivovat yhä enenevässä määrin opetusta tabletin käyttöön ja vielä parempi olisi, jos opastaja pystyisi jalkautumaan huonokuntoistenkin luo. Seniorit ovat tärkeä kävijäryhmä myös kaikille tarkoitetuissa opastuksissa. Seniorit toivovat opastusta myös muiden laitteiden ja palveluiden käyttöön.

Esimerkkejä erityisryhmien informaatiotaitojen edistämisestä:

- Opastus Celian äänikirjojen ja Vera-verkkopalvelun käyttöön
- Kirjastosta juuret elämään -projekti vangeille
- Creative Literacy -työpajojen monilukutaitoa edistävät menetelmät, esim. kollaasityöpaja, muotokirjoittaminen, temaattiset luovan työskentelyn työpajat, yhteisölliset digitarinat ja lasten ja aikuisten yhteiset Tänään yhdessä -työpajat
- Kirjastonkäytön opastuksissa ryhmille esiteltävät kirjaston mahdollisuudet, kuten digitointi, tietokoneiden käyttö ja e-aineistot
- SeniorSurf-tapahtumat
- Laitteiden käytön opastukset yhdessä muiden asiakasryhmien kanssa

- Muut tapahtumat, joihin sisältyy mediakasvatuksellinen ulottuvuus tai osa
- Hakeutuvia opastustilaisuuksia eri aiheista muualla kuin kirjaston tiloissa

4. Henkilöstön osaaminen

Tärkein resurssi kirjaston mediakasvatuksen toteuttamisessa on henkilöstön osaaminen. Kirjaston sähköiset palvelut ja niiden käyttö eri laitteilla tulisi olla kaikilla asiakaspalvelutehtävissä työskentelevillä hallussa. Nykyisen henkilökunnan osaamistasoa olisi syytä nostaa. Koulutukset voisi toteuttaa jatkuvana toimintana, jolla olisi selkeät yhteyshenkilöt. Tiimeihin voi kirjata yhteys/tukihenkilöt, jotka saavat syvällisemmän koulutuksen ja voivat tarvittaessa auttaa työkavereita.

Neuvonnassa tapahtuvan asiakasopastustyön ohella pidetään myös tapahtumaluonteisia opastustilaisuuksia asiakkaille. Ne pyritään keskittämään ja resursoimaan. Tätä aktiivisempaa mediakasvatustyötä tekeville on oikeus osallistua aiheeseen liittyviin maakunnallisiin ja valtakunnallisiin koulutuksiin. Tähän pitää varata resursseja.

Henkilökunnan osaamista edistävät:

- Maakunnalliset koulutukset
- Vaski- ja maakuntatasoiset työryhmät
- Turun kaupungin sekä kirjaston omat koulutukset
- Mentorointi ja hiljaisen tiedon siirtäminen kaikissa työuran vaiheissa
- Ryhmien ohjaaminen työparina, jolloin kokeneempi työpari kouluttaa uuden ohjaajan
- Säännölliset työpaja-tyyppiset koulutukset myös lähikirjastoissa (kuten Celian käyttöönoton yhteydessä 2014–2015)
- Asiakaspalvelun ongelmatilanteiden, kysymysten ja ratkaisujen kerääminen FAQ-tyyliin
- Pysyvä kirjaston mediakasvatustyöryhmä, jossa tätä työtä tekevät tapaavat säännöllisesti
- Tablettien saatavuus koko henkilökunnalle ja käytön kynnyksen madaltaminen
- Pedagogisten taitojen ylläpito
- Kompetenssien kartoitus esimerkiksi hankkeiden kautta
- Tehokkain tapa edistää tablettien käytön osaamista olisi, että jokaisella olisi laite henkilökohtaisessa käytössä

5. Laitteiden käyttö mediakasvatuksessa

Tärkein resurssi kirjaston mediakasvatuksessa on henkilöstö, mutta laitteet ovat apuna työssä, kun opastetaan lapsia, nuoria ja aikuisia media- ja informaatiotaidoissa. Mediaopastuksiin ja erityisesti ryhmien käyttöön on Turun kaupunginkirjastossa käytettävissä seuraavat laitteet (suluissa laitteiden sijoituspaikat):

- Mediakasvatuksen iPadit (Lasten ja nuorten tiimit, Saaga & Stoori)
- Aikuisten opastuksiin tarkoitettut Samsung Galaxy -tabletit ja iPadit (Tietotiimi)
- Erityisryhmien opastuksiin tarkoitettut iPadit (Erityispalvelujen tiimi)
- Älytaulu (Stoori)
- Tiimien ja kirjastojen omat tabletit henkilökunnan käyttöön

6. Yhteistyö ja verkostot

Mediakasvatuksen opastuksista tiedotetaan yleisöä silloin kun tilaisuudet ovat kaikille avoimia. Kuitenkin tärkeintä on räätälöity tiedotus suoraan kohderyhmille ja yhteistyö eri kumppaneiden kanssa.

Turun kaupunginkirjaston yhteistyökumppaneita mediakasvatuksen toteuttamisessa ovat mm.

- Kaupungin muut toiminnot (esim. koulut, nuorisotoimi, hyvinvointikeskukset ja toimintakeskukset)
- Paikalliset kulttuurijärjestöt
- Kolmannen sektorin toimijat (esim. Fingerroosin säätiö, Yhdessä-yhdistys ja Tyttöjen Talo)
- Media-ala
- Viranomaistoimijat
- Oppilaitokset
- Kaupalliset toimijat
- Muut kirjasto- ja mediakasvatusalan toimijat

Turun kaupunginkirjasto on myös Varsinais-Suomen maakuntakirjasto. Tämän vuoksi Turun kaupunginkirjasto koordinoi ja edistää maakunnassa tehtävää mediakasvatustyötä. Tätä tehtävää kirjasto toteuttaa esimerkiksi järjestämällä koulutusta, maakunnallisin hankkein ja ylläpitämällä maakunnallista kirjastojen mediakasvattajien verkostoa.

Suomalainen mediakasvatus perustuu monien eri tahojen yhteistyöhön, ja kirjastot ovat yksi tärkeä osa yhteistyöketjua. Turun kaupunginkirjaston paikka tässä yhteistyöketjussa on pidettävä sille kuuluvalla sijalla, yhtenä mediakasvatustyötä toteuttavana organisaationa koulujen, nuorisopalvelujen, järjestöjen, media-alan organisaatioiden, Mediakasvatusseuran, suomalaisten kirjastojen verkon, Kirjastot.fi:n kirjastojen valtakunnallisten verkkopalvelujen ja muiden toimijoiden joukossa.

Lähteet

Asikainen, Irma 2009. Informaatiolukutaitoa kirjastosta. Teoksessa Verho, Seppo (toim.) *Mediakasvatus kirjastossa*. Helsinki: BTJ Kustannus. Sivut 27–44.

Hannula, Terhi 2014. Mediakasvatuksen menetelmät ja mediataitojen oppiminen Turun Lukuinto-hankkeessa. Turun AMK:n opinnäytetyö. Luettavissa osoitteessa https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/79619/Hannula_Terhi.pdf. Viitattu 28.5.2015.

Kerhokeskus 2011. Mediataitojen oppimispolku perusopetuksessa. Helsinki: Kerhokeskus – koulutyön tuki ry. Luettavissa myös osoitteessa http://www.opinkirjo.fi/easydata/customers/opinkirjo/files/materiaalit/mediataitojen_oppimispolku_netti.pdf. Viitattu 28.5.2015.

Kirjastot.fi 2015. Kolmannen asteen yhteys - toisen asteen opiskelijoista ensimmäisen asteen tiedon hakijoita. Yleisten kirjastojen hankerekisteri. <http://hankkeet.kirjastot.fi/hanke/kolmannen-asteen-yhteys-toisen-asteen-opiskelijoista-ensimm%C3%A4isen-asteen-tiedon-hakijoita>. Viitattu 28.5.2015.

Kupiainen, Reijo & Sintonen, Sara 2009. *Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus*. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press.

Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM) 2011. Kohti esteetöntä tietoyhteiskuntaa – Toimenpideohjelma 2011–2015. Ohjelmia ja strategioita 1/2011. Luettavissa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-243-200-1>. Viitattu 8.7.2015.

Mustonen, Anu 2002. Median rooli psykologisessa kehityksessä. Teoksessa Sintonen, Sara (toim.) *Median sylissä. Kirjoituksia lasten mediakasvatuksesta*. Helsinki: Finn Lectura. Sivut 55–69.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) 2012. Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2012–2015. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:6. Luettavissa osoitteessa <http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM06.pdf>. Viitattu 15.7.2015.

OKM 2013. Hyvä medialukutaito. Suuntaviivat 2013–2016. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:11. Luettavissa osoitteessa <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2013/liitteet/OKM11.pdf?lang=fi>. Viitattu 28.5.2015.

Opetushallitus (OPH) 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2014:96 http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf. Viitattu 15.7.2015.

Rantala, Leena & Sinko, Pirjo 2009. Esipuhe. Teoksessa Verho, Seppo (toim.) *Mediakasvatus kirjastossa*. Helsinki: BTJ Kustannus. Sivut 7–8.

Sallmén, Pirjo 2009. Mediakasvatusta vai mediasivistystä kirjastosta? Teoksessa Verho, Seppo (toim.) *Mediakasvatus kirjastossa*. Helsinki: BTJ Kustannus. Sivut 9–26.

Suomen kirjastoseura 2013. Mediakasvatus yleisissä kirjastoissa: suosituksia ja suuntaviivoja. http://suomenkirjastoseura.fi/files/Mediakasvatus/mediakasvatus_koko%20julkaisu%20netiss%2024%202%202014.pdf. Viitattu 28.5.2015.

Kirjastot.fi 2014. Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Turku. Luettavissa osoitteessa <http://tilastot.kirjastot.fi/fi-fi/perustilastot.aspx?AreaKey=Y2014T2N853>. Viitattu 6.7.2015.

Suoranta, Juha, Kauppila, Juha & Mäki-Ketelä, Juha 2012. Näkökulmia informaatioyhteiskuntaan ja aikuisten mediakasvatukseen. Teoksessa Suoranta et al. (toim.) *Aikuiskasvatuksen risteysasemalla*. Joensuu: Itä-Suomen yliopisto, Koulutus- ja kehittämisspalvelu Aducate. Sivut 213–218.

Tampereen kaupunki 2014. Asiakkaan henkilökohtainen opastaminen. Julkaisematon toimintaohje Tampereen kaupunginkirjaston Tietotorien henkilökunnan käyttöön.

Turun kaupunki 2014a. Strategiset ohjelmat. Luettavissa osoitteessa http://www.turkuai.fi/sites/default/files/atoms/files/strategiset_ohjelmat.pdf. Viitattu 15.7.2015.

Turun kaupunki 2014b. Kulttuuripolku. <http://www.kulttuuripolku.fi/>. Viitattu 15.7.2015.

YK 2014. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. Luettavissa osoitteessa https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf. Viitattu 15.7.2015.